

Normalizace

STRANICKOST UMĚNÍ

Jan Kliment

O otázkách komunistické stranickosti umění se popsalo už nemálo stránek. A přece zůstávají i v tomto ohledu dosud místa nejasná, zatemňovaná úmyslně a demagogicky nebo naivně a neinformovaně těmi, pro které představa jakékoli disciplíny zavání hned podřízeností a nesvobodou. Vlna anarchistického maloměšťáctví, která dosáhla tak nevídaného rozmachu v letech nedávné hluboké společenské krize, rozkolísala i kritérium stranickosti, protože zastánci maloměšťáckých ideologií správně v této stranickosti viděli hráz proti svým „teoriím“ volnosti, svobody a demokratičnosti bez břehů.

Strana má právo i povinnost vést i v otázkách umění, i když v této oblasti bude a je řízení složitější, protože to je oblast talentu a protože talent byl, je a vždy bude ovocem řídkým. Kdyby tomu bylo jinak, kdyby ke vzniku uměleckého díla stačila uvědomělost a dobrá vůle, měli bychom takových děl mnoho. Přitom však je dobré nezapomínat také na to, že talent sám ještě nic neznamená, že i velký talent může sloužit malému charakteru a potom nevydá hodnotné dílo.

Strana pochopitelně orientuje umělce. Podívejme se na jednání XIV. sjezdu a jeho rezoluci a máme jasno o metodách i cílech. A stejně pochopitelně orientuje své členy-umělce, protože stranická odpovědnost, a tudíž i stranická kázeň se vztahují na všechny členy. Komunistická strana je dobrovolný svazek lidí, ale kdo se dal do jejích řad, věděl přece, jaký závazek na sebe bere. Proto nelze ani věc tak zdánlivě odlehlou, jakou je třeba umělecký experiment, vyčlenit někam do prostoru mimo čas a společnost.

Samozřejmě se stranický přístup v experimentování projeví konkrétně odlišně od takového přístupu v povídce určené pro nejširší publikování apod. Ale projeví se i tam, nemůže se ani tam neprojevit. Všudypřítomnost stranickosti prolíná veškerou uměleckou činnost. Ostatně komunista-umělec tvoří přece uvědoměle pro někoho a pro něco. Nemůže mu být tudíž nikdy lhostejné, jak hluboce vyjadřuje svou tvorbou záměry strany.

Dobře známý je citát z Lenina o tom, že v literární činnosti (a můžeme to rozšířit na uměleckou činnost vůbec) se dá ze všeho nejméně uplatňovat mechanické usměrňování, nivelizování, podřizování menšiny většině. Naši revizionisté, kteří se rádi zaklínali vytrženými citáty, se také tímhle dost naoháněli, když chtěli dokázat nutnost co největší liberálnosti vůči umělcům a pracovníkům kultury vůbec. Jenomže zapomínali zpravidla citovat dál, kde Lenin napsal: „To všechno je nesporné, ale to všechno dokazuje jen to, že literární složka stranické činnosti proletariátu nemůže být šablonovitě ztotožňována s jinými složkami stranické činnosti proletariátu. To však nikterak nevyvrací tezi, cizí a vzdálenou buržoazii a buržoazní demokracii, že literární činnost se musí nevyhnutelně a bezpodmínečně stát složkou nerozlučně spjatou s ostatními složkami sociálně demokratické práce.“ To je citát ze známé práce V. I. Lenina Stranická organizace a stranická literatura z listopadu 1905. A právě o to jde, že umělecká činnost je neoddělitelnou součástí organizované, plánovité a sjednocené stranické práce.

Poněvadž je komunistická strana organizovaným předvojem dělnické třídy, znamená komunistická stranickost umění výraz toho, že toto umění slouží uvědoměle pokroku, lidem, životu. To je ona služba nejvyšší a nejkrásnější, konkrétní a skutečná, která nemůže nenadchnout a nestrhnout s sebou toho, kdo má opravdu čisté, žhavé a lidské srdce. Proto tato komunistická stranickost strhovala, strhuje a bude dál strhovat nejlepší a nejnadanější umělce na celém světě, i když vyšli z rozdílného světa a zastávali odlišné světové názory. Právě proto, že tomuto cíli slouží, je umění komunisticky stranické objektivně také nejsvobodnější.

Umění není – jako nic a nikdo nemůže být – nezávislé na společnosti, umělec není a nemůže být nezávislý na ostatních. „Není možné žít ve společnosti a být na společnosti nezávislý,“ napsal ve zmíněné práci Lenin. „Svoboda buržoazního spisovatele, umělce, herečky je jen zamasovaná (nebo pokrytecky maskovaná) závislost na peněžním měšci, na podplácení, na vydržování.“

Pro to všechno také má stranické umění, umění otevřeně se hlásící ke svému programu a prospěšné pokroku, takovou přitažlivost a perspektivy. „To bude svobodná literatura,“ píše Lenin, „protože ne ziskovost a ne

kariéra, nýbrž idea socialismu a porozumění pro pracující budou získávat stále nové síly do jejich řad. To bude svobodná literatura, protože nebude sloužit přesycené hrdince a znuděným a přílišnou tloušťkou trpícím horním deseti tisícům, nýbrž miliónům a desetimiliónům pracujících, kteří jsou výkvětem země, její silou, její budoucností.“ A svou stať končí Lenin vizí takové literatury (a my můžeme přidat, že všeho umění), které se vyrove z otroctví buržoazie a splyne s hnutím skutečně pokrokové a důsledně revoluční třídy.

Umění v naší společnosti k tomu má všechny objektivní předpoklady. Talent rovněž nikdy nechyběl v tomto národě. Máme tedy všechny důvody i po zkušenostech posledních let od památného dubnového zasedání ÚV KSČ v roce 1969 dívat se do budoucnosti optimisticky a s vírou v nová závažná díla, která se dnes rodí a zítra zrodí.

(Rudé právo 51, 1971, č. 168, 17. 7., s. 4)

PŘEDPOKLADY DALŠÍ CESTY

Na okraj nového kulturně politického roku

Jiří Hájek

Rok, do něhož vstupujeme, bude v našem společenském životě nejen rokem velkých ekonomických úkolů, ale i další etapou zápasu o vědomí lidí. Obdobou k důrazu na kvalitativní ukazatele v oblasti výroby lze říci, že v oblasti ideologie a kultury půjde o přechod od extenzity k intenzitě. V loňských všeobecných volbách dostala politika komunistů, formulovaná XIV. sjezdem, nejen podporu těch, kdo se s ní plně ztotožňují, ale i souhlas těch, kdo se zatím prostě ze své zkušenosti přesvědčili, že nové vedení strany a státu je jim schopno dát sociální jistotu, že dokázalo upevnit mezinárodní postavení naší země a zajistit jí spolehlivou perspektivu dalšího vývoje. To je cenný úspěch naší politiky: to však je teprve předpoklad k tomu, abychom rozvinuli soustavný a vytrvalý zápas o myšlení, ale i o citění těchto lidí, o plnou renesanci jejich socialistic-